

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРАВА

Баранов Олександр Андрійович

*доктор юридичних наук, професор,
керівник Наукового центру цифрових трансформацій та права
ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»
м. Київ, Україна*

Результати перших досліджень щодо виникнення планетарних загроз з'явилися в публікаціях вчених ще в середині 70-х років¹. Цей факт зайвий раз підкреслює надзвичайно важливу роль науки у прогнозуванні майбутнього людства, у пошуку більш ефективних шляхів розвитку цивілізації. Лише на початку XXI століття Організація Об'єднаних Націй вперше публічно заявила про рішучість уберегти планету від деградації та вжила низку заходів щодо мобілізації людства для досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року з метою уникнути катастрофи².

Доведено, що причиною деградації сучасної людської цивілізації є перше, друге та третє цивілізаційні когнітивні протиріччя людства³. Особливо гостро ці протиріччя проявляються на останньому етапі розвитку людства та стають фундаментальною першопричиною нескінченно наростаючого обсягу перманентних помилок у прийнятті рішень. Подолання зазначених протиріччя стає можливим лише завдяки проведенню масштабної цифрової трансформації, на базі впровадження досягнень 4-ї промислової революції: технологій Інтернету речей, Індустрії 4.0, штучного інтелекту, робототехніки, великих даних, хмарних обчислень, мережі Інтернет тощо.

Економіка результату і право. Одним з радикальних шляхів нейтралізації планетарних загроз та досягнення Цілей сталого розвитку вважається зміна парадигми економічної діяльності⁴. Серед низки

¹ Ruff, L. E. (1972). The Limits to Growth: A Report of the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind.

² United Nations. (2015). Transforming Our World, the 2030 Agenda for Sustainable Development. General Assembly Resolution A/RES/70/1.

³ Баранов О. А. (2022). Трансформація: соціальна & цифрова & правова : монографія у 3-х т. Т. 1. Порятунком цивілізації: економіка результату. Видавничий дім «Гельветика».

⁴ Weizsäcker, E. U. and A. Wijkman. (2018). Come on!: Capitalism, short-termism, population and the destruction of the planet. Springer.

запропонованих теорій ресурсо-орієнтованої економіки⁵, особливу увагу викликає теорія Економіки результату (Outcome Economy), яка базується на тотальному застосуванні технологій Інтернету речей⁶. Впровадження Економіки результату буде потребувати масштабних соціальних трансформацій, що робить необхідним проведення широких правових досліджень.

Особливу актуальність правових досліджень зумовлено тим, що перехід до нової парадигми світової економіки незалежно від обраної стратегії безумовно буде відбуватися в умовах трансформацій суспільства як на національному, так і на всесвітньому рівні. Але успіх проведення активних, динамічних, раніше не бачених масштабів та глибини соціальних та цифрових трансформацій, які необхідно буде здійснити у стислий термін, істотно залежить від ефективності їх правового забезпечення.

Місія та мета системи права. Вважаємо, що місія системи права – це створення узгодженого, сприятливого та несуперечливого правового середовища ефективного здійснення людської діяльності. Кореспондується із цим розумінням місії таке визначення: базова мета правового регулювання (системи права) полягає у формуванні правових умов забезпечення ефективності життєдіяльності суспільства як сукупності всіх видів діяльності людини у будь-яких сферах чи сегментах соціальної та особистої активності в інтересах високої якості життя людини та самозбереження і розвитку цивілізації.

Запропоноване уявлення базової мети правового регулювання створює методологічне підґрунтя для побудови загальної системи оцінки ефективності правового регулювання, під якою розуміється максимізація ефективності людської діяльності завдяки мінімізації транзакційних (непродуктивних) затрат на реалізацію правового регулювання.

Зрозуміло, що запропоноване бачення сенсу і змісту місії та базової мети системи права не заперечує попередні результати праці багатьох вчених. Навпаки, воно є об'єднуючим на вищому рівні ієрархії для наявних численних трактувань різних аспектів розуміння місії та мети правового регулювання.

Право і віртуальність. У зв'язку із широким використанням цифрових технологій необхідно звернути увагу на проблему використання у сфері права поняття «віртуальність». На наш погляд, використання таких метафор, як «віртуальність», «віртуальний простір»

⁵ Fresco, Jacque. (2011). *Designing The Future*. Osmora Publishing.

⁶ Barkai, Joseph. (2016). *The outcome economy: How the Industrial Internet of Things is transforming every business*. Createspace Independent Publishing Platform.

та багатьох подібних саме у сфері права, на відміну від інших сфер, є штучним, недоцільним і навіть токсичним.

Штучний інтелект. Прогнозування експертами надзвичайного поширення технологій із штучним інтелектом (ШІ) при реалізації майже необмеженого кола суспільних відносин обумовлює необхідність проведення широких досліджень у сфері приватного та публічного права.

Запропоновані автором в циклі робіт⁷ визначення понять «штучний інтелект» та «робот», їх класифікація, доведення декілька гіпотез дозволили розробити методологію щодо визначення правового статусу робота із ШІ. Рекомендоване розуміння правового статусу робота із ШІ, а також сформульовані доктринальні положення щодо відповідних юридичних догм та фікцій дали змогу запропонувати систему правового регулювання, яку можна гармонійно інкорпорувати до публічного та приватного права.

Проблема довіри. Цифрова трансформація породжує надзвичайно важливу проблему забезпечення довіри при здійсненні різноманітних транзакцій. Один із ефективних шляхів вирішення цієї проблеми – це створення розподілених (децентралізованих) систем довіри на основі блокчейн-технологій. Для застосування цих технологій необхідно вирішити низку правових проблем. Впровадження розумних контрактів, які стануть необхідною умовою оперативного формування ситуативних коопераційних продуктових ланцюжків в Економіці результату також потребує вирішення низки правових проблем.

Конвергенція права. В сучасних умовах глобалізації, поглиблення міжнародного поділу праці, інтеграції різних видів діяльності зростає актуальність вирішення проблеми конвергенції галузей законодавства, що потребує вирішення проблеми мінімізації системної конкуренції між окремими галузями та посилення кореляції процесів їх удосконалення. Проблеми правової конвергенції стосуються як різних правових систем, так і галузей права в межах однієї системи права.

Юридична освіта. Вченими, політичними та державними елітами, провідними експертами та практиками вбачається, що ресурсорієнтована економіка, широке впровадження технологій Інтернету речей та штучного інтелекту є основним шляхом майбутньої соціальної та цифрової трансформації людства. Ефективне проведення масштабних трансформацій не зможе відбуватись без досконалого законодавчого

⁷ Баранов О.А.(2018). Інтернет речей (IoT): робот зі штучним інтелектом у правовідносинах *Юридична Україна*, 5–6, 75–95 ; Баранов О. А. (2018). Інтернет речей (IoT): регулювання надання послуг роботами зі штучним інтелектом. *Інформація і право*, 4, 46–70.

забезпечення. Тому все наполегливіше лунають пропозиції про те, щоб юристи на ранніх стадіях приймали участь у соціальному прогнозуванні та плануванні, в обговоренні актуальних проблем розвитку суспільства. Це потребуватиме кардинального перегляду системи юридичної освіти для забезпечення прикладної за вибором профорієнтації юристів в певних сферах людської діяльності, зокрема в окремих галузях економіки, державному управлінні, соціальній сфері, охороні здоров'я, культурі тощо. Наприклад, юрист, який знається на ІТ праві, має розуміти на засадничих питаннях цифрових технологій, механізмах функціонування ІТ бізнесу тощо.

Вдосконалення системи права. Всі галузі права мають якомога скоріше адаптуватись до можливих майбутніх змін соціального життя. Так масштабність цифрової трансформації, стратегічна важливість, своєчасності актуальної, повної та достовірної інформації для систем прийняття рішень, для будь-якої діяльності вимагає оновлення доктринального розуміння міста, ролі та змісту інформаційного права. А у кримінальному праві має відбутись концептуальний перегляд того, що сьогодні має назву «кіберзлочини».

Потрібно зауважити, що подібно економічній сфері, соціальні та цифрові трансформації будуть відбуватись і в інших сферах соціальної активності, як-от: державне управління, промисловість, сільське господарство, правоохоронна система, військова сфера, сфера охорони здоров'я, освіти, культури тощо.

Міжнародне право. Економіка результату внаслідок безпрецедентної оперативності діяльності буде потребувати вирішення проблеми географічної, галузевої та юрисдикційної масштабності застосування законодавства.

Треба враховувати, що соціальні та цифрові трансформації неминуче, рано чи пізно, відбудуться у всіх державах, тому міжнародне право також стикнеться з низкою викликів, зокрема із різким розширенням сфери свого впливу внаслідок посилення глобалізації у всіх сегментах соціальної активності.

Прогнозний метод формування законодавства. Правова сингулярність – це сингулярність у сфері правового регулювання, яка виникає внаслідок непередбачуваності наступного розвитку соціуму в умовах впровадження технологій Інтернету речей та штучного інтелекту. Тому має стати мейнстрімом перехід на парадигму прогнозного формування законодавства. Базою для такого переходу мають бути форсайт соціально-правові моделі майбутнього стану суспільства, які необхідно формувати на основі багатодисциплінарних та міждисциплінарних досліджень.

Висновок. Таким чином, визначення напрямів і шляхів досліджень та напрацювань теоретично-методологічних та практичних пропозицій щодо вирішення правових проблем як усієї сучасної системи права, так і окремих галузей права є важливою передумовою ефективного переходу до нової парадигми світової економіки – до Економіки результату, як стратегії досягнення Цілей сталого розвитку та євроінтеграції України.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-57>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АДВОКАТУРИ ТА ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ПРАВОВИЙ ПІДХІД

Габані Іван Іванович

*асистент кафедри міжнародного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Постановка проблеми. Адвокатура є ключовим елементом правової системи, оскільки адвокати виконують важливу роль у захисті прав та інтересів своїх клієнтів. Вони забезпечують доступ до справедливого судового процесу та допомагають громадянам та організаціям захищати свої права та інтереси в будь-яких ситуаціях. Це, в свою чергу, може стимулювати зростання підприємницької активності та залучення інвестицій в економіку країни.

Європейська інтеграція також відіграє важливу роль у розвитку адвокатури та правової системи в цілому. Стандарти Європейського Союзу вимагають від країн-кандидаток забезпечення дотримання прав людини, демократії та правової держави, що забезпечує зростання важливості адвокатури як ключового елементу правової системи.

Незалежність інституту адвокатури можна тлумачити по-різному, зважаючи на те, від кого або ж для чого повинна бути незалежною адвокатура. Від кого – від держави в особі її владних органів (адміністративних, правоохоронних, судових тощо) і посадових осіб. Для чого – для реалізації власної конституційної місії стосовно захисту прав і свобод мати фактичну можливість захищати права та законні інтереси осіб, запобігати їх порушенню, зокрема і з боку держави¹.

¹ Подоляка А. М. Захист прав і свобод громадян засобами адвокатури. *Форум права*. 2009. № 1. С. 429–433.